

- 8 Als u literatuur gebruikt, let dan op het volgende:
 - directe verwijzing: ... noemt 't Hart (1995)
 - directe verwijzing bij citaat: ... (Bonset 1996, p. 114)
 - indirecte verwijzing: ... in de literatuur (Lammers 1991) vinden we...
 - twee auteurs: ... Witte & Rijlaarsdam (1996) zijn van mening...
 - meer dan twee auteurs: ... Verhoeven e.a. (1992) vinden ...
- 9 Als u naar literatuur verwijst, zorg dan voor een nauwkeurige, alfabetisch gerangschikte literatuurlijst. Titels van boeken en tijdschriften moeten gecursiveerd zijn. Vermeld bij een artikel uit een tijdschrift of verzamelbundel altijd de pagina's (zie voorbeeld).
- 10 In *Moer* worden de adressen van de auteurs afgedrukt. Vermeld daarom het volledige adres dat u geplaatst wilt zien.

Voorbeeld literatuurlijst

- Bonset, H. e.a., *Nederlands in de basisvorming. Een praktische didactiek*. Bussum, Coutinho, 1995.
- Couzijn, M., & G. Rijlaarsdam, 'Learning to read and write argumentative text by observation' in: G. Rijlaarsdam, H. van den Berg & M. Couzijn (eds.) *Effective teaching and learning of writing. Current trends in research*. Amsterdam, Amsterdam University Press, 1996, blz. 253-273.
- Molen, H. van der, 'Zelfstandig leren. Een poging tot begripsverheldering' in: Stuurgroep Profiel Tweede Fase voortgezet onderwijs, *Organisatie in het studiehuis*. Den Haag, 1996, blz. 118-131.
- Witte, Th., 'Vier nieuwe methoden voor de basisvorming Nederlands. Deel I: verantwoording' in: *Levende Talen*, nr. 470, mei/juni 1992, blz. 155-163.

Afscheid van Wim Verhoeven

In het colofon van *Moer* 1986 • 6 verscheen Het Adres voor het eerst; in *Moer* 1996 • 6 stond het er voor het laatst: *Frans Léharlaan 58, 2102 GS Heemstede*. Ruw geschat staat het adres dus 360 keer in tien jaargangen *Moer* afgedrukt. Niet veel lezers van *Moer* zullen het elke aflevering gelezen hebben. Het adres stond immers in een bescheiden hoekje en in een bescheiden lettertje afgedrukt. Daarmee is het adres symbolisch voor de man die er zich achter verbergt: Wim Verhoeven, de bescheidenheid in persoon. Maar wie iets van de VON wilde weten, wist het adres snel te vinden. Dat kwamen we als VON-ners jaarlijks te weten als Wim, trouwhartig als altijd, verslag deed over het reilen en zeilen van het *Bureau VON Nederland* dat ook op het adres te vinden was. Functioneren deed het adres dus wel en ook daarmee stond het symbool voor de man: Wim Verhoeven.

Wim is dus op 31 december 1996 gestopt met zijn vrijwilligerswerk voor de VON. Het bestuur van de VON is hem zeer dankbaar voor alle verrichte diensten. Als bescheiden blijk van die dankbaarheid heeft het VON-bestuur Wim op 27 november 1996 een etentje aangeboden in een Utrechts etablissement. Op zijn kenmerkende wijze zette Wim het bestuur 'mat' door bij die gelegenheid het bestuur weer te fêteren: de aanwezigen kregen een prachtige foto waarop alle tot dan toe verschenen, verschillende verschijningsvormen van het blad zijn afgebeeld. Zelf gemaakt.

Het vertrek van Wim Verhoeven rondt een VON-tijdperk af: als in het voorjaar van 1997 Addie Gerritsen als penningmeester aftreedt – met Wim vormde ze een gouden VON-duo – vind je geen naam uit het colofon van 1986 meer terug in dat van 1997. Al had Wim ook vaak een eigen 'invulling' van wat 'vonnig' moest heten – wanbetalers achter hun broek zitten met een incassobureau was niet 'von-

nig' vond hij, dus dat deed hij niet, wat het bestuur ook wilde – het bestuur hoopt die 'vonnigheid' als erfgoed te bewaren, ook al is Wim er niet meer om er op te letten.

Het *Bureau Levende Talen* had nog administratieve capaciteit vrij. Voor één jaar heeft het bestuur die 'ingebracht'; als dat bevalt wordt die samenwerking na dat jaar voortgezet. Voor 1997 is het *Bureau VON Nederland* met een eigen adres – Postbus 75052, 1070 AB – gevestigd in Amsterdam. Er komt ook een eigen telefoon- en faxnummer. Joke Stoelinga beheert het bureau.

Deze VON-info bevatte oorspronkelijk een terugblik van het bestuur op 1996; die houdt de lezer(es) nog te goed. In november 1996 verscheen het *Concept Herziene kerndoelen basisvorming*. Hans Goosen, die op voordracht van het VON-bestuur al jaren 'meedraait' in allerlei commissies die zich over 'het' examen Nederlands buigen, maakte het bestuur attent op ontwikkelingen, die minstens een stevige VON-discussie vergen, maar op korte termijn, want beslissingen liggen in het verschiet. Als de VON nog invloed wil uitoefenen, moet een standpunt snel geformuleerd worden. Het bestuur is dan ook blij dat Hans Goosen bereid is gevonden zijn visie op die ontwikkelingen weer te geven. Zonder zich al te kunnen uitspreken over zijn eigen visie, drukt het VON-bestuur de tekst van Hans Goosen met genoeg af in deze Info. Zo kan in ieder geval de discussie op gang komen.

Hans Goosen

Herziene kerndoelen

Nederlands basisvorming

Een eerste reactie

In opdracht van het ministerie voor Onderwijs Cultuur en Wetenschappen heeft de SLO het *Concept Herziene kerndoelen basisvorming* gemaakt. Volgens de opdracht van OC&W was het enerzijds de bedoeling om

samenhang te brengen tussen de kerndoelen van de basisvorming en de nieuwe regelgeving voor bijvoorbeeld de examenprogramma's VBO/MAVO en HAVO/VWO. Anderzijds zou de praktische bruikbaarheid van de kerndoelen vergroot kunnen worden door aanpassingen op het gebied van overzichtelijkheid, leesbaarheid, consistente uitwerking en correcte terminologie.

In november 1996 is het *Concept Herziene kerndoelen basisvorming* gepubliceerd. Daarin worden de kerndoelen voor alle vakken beschreven. In een *Preamble* worden zes algemene onderwijsdoelen vermeld, zoals leren leren, leren reflecteren op het leerproces en leren reflecteren op de toekomst. Per vak is, voorafgaand aan de vakspecifieke kerndoelen, uitgewerkt hoe het vak een bijdrage levert aan de realisering van die algemene onderwijsdoelen. In de brochure is geen algemene of vakspecifieke verantwoording opgenomen. Voor wie dat wenst zou een aparte bundel daarover bij de SLO verkrijgbaar zijn. Jammer genoeg kon de SLO er mij geen leveren: de publicatie was uitverkocht.

In vijf bladzijden worden de kerndoelen voor Nederlands uitgewerkt. Een aantal wijzigingen vind ik verbeteringen. Maar ik zie ook twee veranderingen die mijns inziens onnodig zijn, maar wel een verslechtering inhouden.

Ik ga niet uitgebreid in op de positieve punten. Mijn eerste zorg is nu, dat de toelichting op mijn bezwaren kan leiden tot bijstelling van het concept; daarom geef ik maar in het kort aan wat ik als verbeteringen zie.

Positieve punten

De ordening van de kerndoelen in de herziene versie vind ik een verbetering. Deelvaardigheden staan niet meer apart bij het domein *Kennis over taal en taalverschijnselen* of het domein *Informatievaardigheden*, maar meteen bij het hoofddomein waarbij ze thuishoren, zoals bijvoorbeeld werkwoordspelling bij *schrijfvaardigheid* of functies van beeld en opmaak in een tekst bij *leesvaardigheid*. Een belangrijkere verbetering vind ik de plaats die fictie gekregen heeft. In de oude

versie van de kerndoelen werd het lezen van fictionele en niet-fictionele teksten op één hoop gegooid, alsof daarbij dezelfde doelstellingen en dezelfde benadering zouden horen. Je zou er een verkeerd idee van kunnen krijgen: 'Fictie lezen is gewoon tekstverklaren aan de hand van fictionele teksten!' In het concept van de herziene kerndoelen komt de bijzondere positie van fictie terecht tot uiting in het aparte domein waarin fictie nu uitgewerkt wordt. Toch zal verderop nog blijken dat de consequenties van die bijzondere positie naar mijn smaak niet voldoende doordacht zijn.

Ook de ordening binnen de verschillende domeinen vind ik een verbetering. Die ordening is herkenbaar beïnvloed door een stramien dat de SLO-medewerkers vaker hantieren in hun publicaties: oriënteren - voorbereiden - uitvoeren - reflecteren. Als ordening van onderwijsdoelen vind ik dat stramien helder¹; zo'n stramien past bij onderwijsdoelen die de aandacht voor efficiënt communiceren centraal stellen. Maar taalonderwijs houdt meer in; dat brengt me bij de twee bezwaren die ik bij het concept heb.

Bezwaren

Op de eerste plaats heeft het o-v-u-r-stramien een vreemd effect opgeleverd bij het domein *Fictie*. Bij de vaardigheden *spreken/luisteren, schrijven en lezen* kun je als een hoofddoel formuleren:

- De leerlingen kunnen een korte monoloog houden.
- De leerlingen kunnen een samenvatting van een tekst geven.
- De leerlingen kunnen een tekst schrijven met als doel een geadresseerde te overtuigen.

Als ik even chargeer, lijkt bij *fictie* het volgen de een hoofddoel geworden te zijn:

- De leerlingen kunnen antwoord geven op vragen uit de verhaaltheorie (vergelijk eindterm 29).

Moet ik dan bijvoorbeeld denken aan vragen over verteltijd en vertelde tijd? Uit de toe-

lichting bij eindterm 29 kan ik gelukkig afleiden dat aan de leerlingen ook geheel andere vragen gesteld kunnen worden. Maar toch, het hoofddoel van het fictie-onderwijs moet volgens mij op een andere manier beschreven worden. Bij *Fictie* is sprake van hoofddoelen van een heel andere orde dan bij de taalvaardigheden. Die hoofddoelen hebben te maken met de bijzondere waarde die het lezen van fictie kan hebben. Als het gaat om literatuuronderwijs in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs, worden die doelen meestal aangeduid als culturele vorming, esthetische vorming, individuele ontplooiing, maatschappelijke bewustwording. Voor de basisvorming gelden bij fictie vergelijkbare doelen. De leerlingen moeten hebben ervaren dat fictie voor hen om verschillende redenen van belang kan zijn: je kunt door middel van fictie je eigen cultuur beter begrijpen, je kunt kennismaken met culturen van andere tijden en plaatsen, je kunt genieten van wat mooi, verrassend, bijzonder is, je kunt je ontwikkelen, omdat je je eigen gedrag en het gedrag van anderen beter kunt begrijpen, je wordt je bewust van maatschappelijke verhoudingen. Dat betekent dat de kern van eindterm 29, antwoord geven op vragen uit de verhaaltheorie, mijns inziens veranderd moet worden. Dat betekent ook, dat eindterm 30 wat mij betreft nog wel aangescherpt mag worden:

- De leerlingen kunnen, zowel mondeling als schriftelijk, een persoonlijke reactie geven op een fictiewerk en deze toelichten met tenminste voorbeelden uit het werk.

Dat vind ik te vrijblijvend. De formulering in de oude kerndoelen:

- de waarde van de tekst voor hen zelf kunnen aangeven

vind ik in ieder geval beter. Dat zou dan voor fictie inhouden, dat de leerlingen in het onderwijs ook de kans gekregen hebben om de verschillende functies van fictie te ervaren.

Een tweede bezwaar betreft de nieuwe formulering van de algemene doelstelling

voor het vak Nederlands. In de oude formulering van de kerndoelen was sprake van een tweeledige algemene doelstelling: zowel het belang van de communicatieve functie van taal als de conceptualiserende functie kreeg daarbij aandacht. De laatste functie werd als volgt omschreven:

- de leerlingen moeten de waarde van taal voor hun cognitieve en affectieve ontwikkeling in haar verschillende functies kunnen ervaren en ze moeten de mogelijkheden ervan – in manieren van praten, luisteren, schrijven en lezen – voor hun ontwikkeling leren gebruiken.

Dat kunnen de leerlingen niet alleen bij het lezen van (fictionele) teksten ervaren; dat kan bijvoorbeeld ook bij vormen van explorerend schrijven of in groepsdiscussies. Tot mijn grote verbazing is die tweede functie van taal in de herziene kerndoelen Nederlands weggelaten. Bestaat die functie niet meer? Is die niet meer van belang voor leerlingen in de basisvorming? Of is de functie niet uitgewerkt, omdat die niet past in het stramien dat de SLO gekozen heeft voor de ordening van de kerndoelen?

In oudere SLO-publicaties is de rol van de taal in conceptualiserend opzicht al regelmatig belicht². Maar ook in een zeer recente SLO-publicatie, *Samenwerkend Leren in heterogene klassen* (Miedema 1996), is veel aandacht voor die onderwijssituaties waarin leerlingen de kans krijgen te leren door taal te gebruiken. En de SLO staat daar niet alleen in.³ Ik kan me voorstellen, dat het niet gemakkelijk is om in de kerndoelen een tweeledige functie van taal vorm te geven. Maar dat kan toch niet betekenen, dat je een van de functies lijkt te ontkennen. Ik hoop dat in de komende periode van verdere discussie over de herziene kerndoelen de mogelijkheid nog benut wordt, om mijn bezwaren weg te nemen.

Noten en literatuur

- 1 In twee bijdragen in *Levende Talen* (nummer 489 en 493) heb ik er onder andere voor gewaarschuwd, dat het stramien ook zijn beperkingen en gevaren kent. Kort

gezegd heb ik bij dit onderwerp het volgende willen aangeven: zo'n stramien kan wel geschikt zijn voor de onderwijzende, het hoeft voor het leerproces van de leerlingen niet altijd de enige en alleen zalmakende weg te zijn.

- 2 Zie hiervoor onder andere Lips e.a. 1985; Van der Aalsvoort/Van der Leeuw 1992.
3 Zie hiervoor onder andere Appel 1994; Hajer 1996.

Aalsvoort, M. van der & B. van der Leeuw, *Taal, school en kennis*. Enschede, SLO, 1992.

Appel, R. (red), *Het Nederlands in de niet-taalklassen*. Den Haag, Nederlandse Taalunie, 1994 (Voorzeten 42).

Goosen, H., 'Eenzijdige uitwerking doelstellingen basisvorming Nederlands' in: *Levende Talen* 489 (1994), blz. 202-206.

Goosen, H., 'Reactie op Bonset' in: *Levende Talen* 493 (1994), blz. 478.

Hajer, M., *Leren in een tweede taal; Interactie in vakonderwijs aan een meertalige mavo-klas*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1996.

Instituut voor Leerplanontwikkeling (SLO), *Concept Herziening kerndoelen basisvorming*. Enschede, SLO, 1996.

Lips, J., B. Salverda, W. Spee & J. Verbeek, *Het waarom van schrijven*. Enschede, SLO, 1985.

Miedema, M., *Samenwerkend Leren in heterogene klassen*. Enschede, SLO, 1996 (Studie en onderzoek binnen het project Nederlands VO).

Hans Goosen
De Wouwer 8
5052 VM Goirle